

מראיין : גל-פאר אילן, ממכון לבון

מראיין : אריה כהן

הנושא : קליטתם של יהודי סוריה ולבנון בארץ

תאריך : 25.5.98

ש. הבנתי שאתה ישבת עם גברת מסוימת שסיפרה לך במסגרת עבודה מסוימת. אתה מוכן קצת לפרט מה עשית? קודם כל מה היתה המסגרת?

ת. שנים עסקתי במחקר של תולדות גן הילדים העברי. אחותה של אותה גברת היתה אחת מהגננות הראשונות כאן בארץ. אחותה כבר נפטרה, ולכן הגעתי אליה. היא היתה גם מורה, אבל לא גננת, וריאיינתי אותה קודם בטלפון ואחר כך פנים אל פנים – מה היא זוכרת על החינוך העברי בתקופת העלייה השנייה ומה היא זוכרת גם על הפעילות של אחותה כגננת. תוך כדי כך שהיא סיפרה לי על אחותה התחלנו גם לדבר על תקופה קצת יותר מאוחרת, מסתבר שהיא היתה בוגרת גימנסיה "הרצליה" או שהיו ידידי הקרובות בוגרות הגימנסיה מהמחוזורים הראשונים ממש. היא עסקה בהוראה, אחר כך התחתנה ואחרי המלחמה היא ובעלה, שם האישה גולה לבית בקמון, ילידת מטולה, אחר כך התחתנה עם חיים רזילי. גם לו יש סיפור מעניין בקואופרטיבים של תחבורה, מהם כבר אני משער שלא בחיים. הם היו מעל לגיל 80 בתקופה שדיברתי אתם.

ש. מתי ערכת את הראיון אתה?

ת. ב-85-1984.

ש. בת כמה היא היתה אז?

ת. מעל לגיל 80. מאתר והיא היתה גברת לא נהוג אצלי לשאול פרטים כאלה, אלא אם

היא עצמה מסגירה אותם. לפי קורות חייה היה ברור לי שהיא לא בדיוק פרגית.

ש. מה היא סיפרה לך ביחס לאותה מלחמה, שהיתה מלחמת העולם הראשונה.

ת. בזמן המלחמה היא היתה בארץ, אבל אחרי המלחמה היא נשלחה מטעם הוועד הלאומי או ועד הצירים אולי, היא ובעלה היו מורים עבריים בדמשק. היתה כבר קהילה בדמשק שבמשך המלחמה, בעקבות השפעת הגולים מארץ ישראל, דוד ילין ואמנון שמוש, התחילון להתעניין בחינוך עברי ודוד ילין ייסד שם בית ספר עברי לגולים, אבל גם כמה מיהודי הקהילה שלחו את ילדיהם לשם, לדמשק. היא הגיעה לדמשק עם בעלה, הם המשיכו לחנך חינוך עברי בדמשק. שהו שם שנתיים בערך. אולי היא סיפרה על עוד מורים שליחים מהארץ שבאו גם לדמשק, אבל הפרט הזה לא זכור לי.

ש. היא היתה מגורשת באמצעות הגולים האחרים?

ת. לא. אחרי המלחמה. מטעם רשויות ציוניות, או שזה היה ועד הצירים או שזה היה הוועד הלאומי. הם היו שליחים היא ובעלה. הם נסעו לשם בתפקיד.

ש. שם היא נפגשה עם אנשי הקהילה.

ת. כן. היא זכרה במיוחד את משפחת מוגרבי. לפי דבריה היא הפכה את יעקב מוגרבי לצינוני. היא הדביקה אותו ברצון להתיישב בתל-אביב. הוא כמוכן פתח את קולנוע "מוגרבי". הם נשארו בידידות עם משפחת מוגרבי. זה בערך כל מה שזכור לי מהפרשה הזאת של דמשק. רוב השיחה עצמה עסקה בגני ילדים עבריים לפני המלחמה, בארץ. בדמשק אני לא מאמין שהיה קיים כזה דבר באותו זמן. היה בביירות, אבל לא בדמשק.

ש. ביחס לאותה משפחת מוגרבי, אני מבין שאב המשפחה, יעקב מוגרבי, היה איש מאוד עשיר. מה היה עיסוקו בדמשק?

ת. כן. היה עשיר. הוא היה סוחר, כמדומני בבדים, אבל איני בטוח בזה.

ש. מתי היא הצליחה לגרום לזה שהוא יעלה עם משפחתו לארץ? באיזה שנה פחות או יותר?

ת. בשנות העשרים. נדמה לי שקולנוע מוגרבי עצמו נבנה בסוף שנות העשרים.

ש. היא סיפרה על העיסוקים הראשונים שלו בארץ?

ת. אולי, אבל זה לא זכור לי.

ש. אולי זכור לך מהסיפורים שלה האם כל המשפחה הגיעה או שרק המשפחה הבודדת שלו, או שהוא הביא יחד אתו את כל החמולה?

- ת. אני לא יודע. ייתכן שנשארו כמה קרובים עדיין בסוריה.
- ש. יש עוד איזהשהוא פרט שאולי זכור לך ממה שהיא סיפרה? היא גרה בתוך הבית שלו או בשכנות? איך נוצר המגע ההדוק הזה עם מוגרבי?
- ת. אינני יודע אם בתוך הבית שלו ממש. ייתכן שבדירה שהוא היה בעליה.
- ש. במסגרת השכנוע, איך היא הצליחה לשכנע אותו - בשיחות, בקבלות שבת, באיזה שהוא ארגון יהודי שהיה שם, בחוג?
- ת. זאת שאלה טובה מאוד, אבל אני לא זוכר את הפרטים. זה היה לפני שנים, וגם השאלה הזאת לא כל כך עניינה אותי. פשוט ראיתי שלאישה המבוגרת הזאת יש חשק לדבר, אז לא עצרתי אותה. אבל אני התעניינתי במיוחד בשאלה אחרת.
- ש. הבנתי שהיא היתה ממטולה.
- ת. הוריה היו ממטולה. התעניינתי במיוחד באחותה, שהיתה אחת הגנות הראשונות בתל-אביב. הם עזבו את מטולה והיא פגשה את בעלה בתל-אביב וכאן היא ניהלה גן. אחות מבוגרת יותר.
- ש. שאלה נוספת שנוגעת לידע שלך אישית - חוץ ממשפחת מוגרבי היכרת עולי סוריה בעלי שם בתל-אביב?
- ת. לא. המשפחה שלי ייתכן שהכירה. המשפחה שלי היא ממייסדי תל-אביב. אבי סבא שלי היה ממייסדי נווה-צדק וסבא שלי היה ממייסדי תל-אביב. הם היו בקשרים עם הרבה מהמייסדים. אני יודע שבין ידידיהם מיהודי המזרח היו משפחת תגיר ועוד כמה. אני לא יודע אם הם מסוריה.
- ש. לא. הם מצפון אפריקה.
- ת. בכל אופן הם היו כבר כמה דורות בארץ, עוד לפני ייסוד תל-אביב. משפחות ותיקות.
- ש. סבא שלך עדיין בחיים?
- ת. לא. הוא נפטר. הסבא הזה הוא מצד אמי.
- ש. מה היה שם המשפחה המקורי?
- ת. פרנק. בעניין הזה יש לי סיפור משעשע לספר, מין אנקדוטה אישית. לפני כמה שנים טובות מוטקה נאור עשה תכנית רדיו על מייסדי תל-אביב, על 62 משפחות, וסיפר על קורות קליטתם של יהודי סוריה ולבנון בארץ

כל משפחה ואז הגיע למשפחת פרנק ואמר : עליהם אומרים שהם היו מאוד מוסיקליים והם לא נשארו בתל-אביב והם ירדו לשוויצריה. זאת היתה תכנית מוקלטת ולא יכולתי לצלצל באמצע התכנית ולהגיד לו, אבל צלצלתי אליו הביתה, ואני מכיר אותו שנים, ואמרתי לו : "מוטקה, מדבר הנכד של פרנק. במשפחה היו מוסיקאים ורק מצד האבא והם לא היו בשוויצריה, אלא רק לטיול." הוא היה די נבוך. כנראה בלבל את המשפחה שלי עם משפחה אחרת. בין מייסדי תל-אביב המקוריים ייתכן והיו כמה יהודים שהיו ממוצא אולי דמשקאי ואולי חאלבי. אני לא כל כך בקי בפרטים. היו כמה מהם בכל אופן שבאו מהמזרח התיכון.

ש. אתה יודע למי יש את הנתונים בדבר המייסדים, שאפשר למצוא את הנתונים האלה?

ת. היו כמה מאמרים על ייסוד תל-אביב, על אחוזת-בית, ושם נזכרים השמות של רוב המייסדים. בספר של אילן שחורי למשל, הוא נכנס לכמה פרטים, בצמצום אמנם, אבל זאת תהיה נקודה טובה להתחיל את ההתעניינות.

ש. תודה רבה לך.